

สารบัญ

	หน้า
คำนำ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	(5)
บทคดีyor	(7)
Abstract	(9)
ประกาศคุณปการ	(11)
วิชาเรื่องงานวิจัย	(19)
บทที่ 1 ปริศนาแห่งปฐมกถา	1
2 มรรคવิถีสู่สวนโนมก็	25
3 รุ่งอรุณและสนธยาที่สวนโนมก็	55
4 สืบคันชูมทรัพย์จากพระโอษฐ์ และสถานต่อจากรอยพระอหันต์	103
5 ก้าวนำทาง และสืบทอดธรรมแบบพุทธทาส	141
6 ปัจฉิมกถา : พุทธทาสวิธี - มรรคवิถีสู่ความเป็นสากล	185
เชิงอรรถ	205
บรรณานุกรม และบุคลานุกรม	225

สารบัญย่อ

หน้า	
คำนำ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	(5)
บทคัดย่อ	(7)
Abstract	(9)
ประกาศคุณูปการ	(11)
วิชาการผู้งานวิจัย	(19)
บทที่ 1 ปริศนาแห่งปฐมกถา	1
1 ปฐมเหตุแห่งปริศนา	2
2 หลักการและเหตุผล	6
3 วัตถุประสงค์ และขอบเขตของการวิจัย	14
3.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	14
3.2 ขอบเขตของการวิจัย	15
4 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	19
5 ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	19
6 ระเบียบวิธีวิจัย	20
6.1 แหล่งที่มาของหลักฐานข้อมูล	20
6.2 กระบวนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และ/หรือการอธิบาย ความหมายของหลักฐานข้อมูล	21
6.3 รูปแบบวิธีนำเสนอรายงานการวิจัย	23
ความสรุปท้ายบท	24
บทที่ 2 มรรคવิถีสู่สวนโมกข์	25
1 ตระกุมมรรควิถี	26
1.1 ทฤษฎีเชื่อมนัย	28
1.2 ทฤษฎีสมนัย	31
1.3 ทฤษฎีปฏิบัตินัย	33
1.4 การวิเคราะห์สรุปเชิงอุปนัยและนิรนัยมรรควิถี	35
2 พุทธมรรควิถี	37
2.1 บรรทัดฐานอุดมการณ์ : “ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น”	37
2.2 บรรทัดฐานมาตราการ : “กาลามสูตร”	39

2.3 บรรทัดฐานมาตราการ : “โคตมีสุตร”	41
2.4 บรรทัดฐานมาตราการ : “มหาปเทสส์”	42
3 พุทธศาสนาควิชี	44
3.1 ครอบคิดจาก “แนวทางการปฏิบัติธรรมในสวนโมกข์”	45
3.2 ครอบคิดจาก “แหล่งการณ์สวนโมกข์ 50 ปี” และ “กฎบัตรพุทธบริษัท”	46
3.3 ครอบคิดจาก “มรดกที่ขอฝากไว้”	49
3.4 ครอบคิดจาก “ภาษาคน - ภาษาธรรม”	51
3.5 ครอบคิดจาก “ปณิธาน ๓ ประการ ของพุทธศาสนา”	53
ความสรุปท้ายบท	54
บทที่ 3 รุ่งอรุณ และสนใจที่สวนโมกข์	55
1 สายย่านนับโยดสู่สวนโมกข์	56
2 กระแสพุทธศาสนาอัตลักษณ์	66
2.1 เปิดปูมหลังวัยรุ่งอรุณ	68
2.2 เข้าสู่วิถีชาวพัสดุ	70
2.3 วิเคราะห์พุทธศาสนาจิต	72
2.4 วิถีชีวิตแบบบุญงามแผลง	77
2.5 อุปสรรคปัญหา - แนวทางแก้ไข	80
2.6 ย่างเข้าสู่วัยสนใจ - ละสังขาร	84
3 สืบคันพุทธศาสนาธรรมกรรม	86
3.1 งานเกี่ยวกับหนังสือ	87
3.2 งานเกี่ยวกับเทพธรรมะ	91
3.3 ภาพปริศนาธรรมลึกลับสอนธรรมะ	92
4 เปิดพินัยกรรมกองมรดกท่านพุทธทาส	94
4.1 พินัยกรรมทางโลก	94
4.2 พินัยกรรมทางธรรม	96
ความสรุปท้ายบท	98
ภาพแผนที่ประเทศไทย แสดงที่ตั้งจังหวัดสุราษฎร์ธานี	99
ภาพแผนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี แสดงที่ตั้งอำเภอไชยา	100

ภาพແນທີຄໍາເກອໄຊຢາ	101
ແສດງທີ່ຕັ້ງດຳບລຸມເຮືຍງ ແລະ ດຳບລເລີມົດ	
ແພນັ້ນສວນໂມກຂພລາວມ	102
 ບທທີ 4 ສີບຄັນຊຸມທຣັພໝຈາກພຣະໂອໜູ້ ແລະ ສານຕ່ອຈາກຮອຍພຣະອຣ້ຫັນຕໍ່	103
1 ມູລເຫດີແໜ່ງການສີບຄັນຊຸມທຣັພໝຈາກພຣະໂອໜູ້ ແລະ ບຸນພກາຄແໜ່ງການສານຕ່ອຈາກຮອຍພຣະອຣ້ຫັນຕໍ່	105
2 ຈາກ ຖຽນປະກາດແລະ ດຳຮີອກບາຊ ສູ່ ກາຣິວິພາກໝໍຄວາມສຸຂທາງໂລກທີ່ຕົກອູ່ກາຍໄດ້ກາຣຄຣອບຈຳຂອງວິທະຍາສາສຕ່ຣສມ້ຍໃໝ່	107
3 ຈາກ “ວິຮີນຳເພື່ອເພີຍຮ” ເພື່ອຕັດສຽງ ສູ່ “ວິຮີຝຶກຝົນ” ຕາມຮອຍພຣະອຣ້ຫັນຕໍ່	111
4 ພຣະສູຕຣາກພຣະໂອໜູ້ ທີ່ນໍາມາໃຊ້ດ້າມຮອຍພຣະອຣ້ຫັນຕໍ່	115
5 ຈາກ “ພຣະບຣມໂພອຍາລ້ຍກລາງດິນ” ທີ່ພຣະເຊຕວນ ສູ່ “ໂພອຍາລ້ຍກລາງດິນ” ທີ່ສວນໂມກ້	116
6 ຈາກ ດຣອມທັງປົງ “ໄມ່ຄວາຍີດມັນຄືອມັນ” ສູ່ “ຮະບບຄິດ” ແບບພຸຖອທາສ	120
7 ຈາກ “ອຸດົມຄິດ” ຂອງພຸຖອສາສານາ ສູ່ “ປຣິຢູ່ຢາ” ສວນໂມກ້	121
8 ຈາກ “ບທບາທ” ພຣະບຣມຄຽງ ສູ່ “ບທບາທ” ທ່ານພຸຖອທາສ	122
9 ຈາກ ແນວຄິດເຮືອງ “ສີທີສຕ່ຣີ” ສມ້ຍພຸຖອກາລ ສູ່ ສມ້ຍພຸຖອທາສ	127
10 ຈາກ “ກລວິທີສອນ” ແບບພຣະບຣມຄຽງ ສູ່ ແບບພຸຖອທາສ	129
11 ຈາກ “ພຸຖອກິຈ” ປະຈຳວັນແບບພຣະພຸຖອຄອງຄ ສູ່ “ກາຮກິຈ” ປະຈຳວັນແບບພຸຖອທາສ	131
12 ຈາກ “ຮອຍ” ພຣອຮ້ຫັນຕໍ່ ສູ່ “ຜູ້ຕາມຮອຍ” ພຣອຮ້ຫັນຕໍ່	133
13 ຈາກ ພີເຄີດວາຍພຣະເພີ່ງສົມພະບັນຍາ ແບບພຸຖອທາສ	135
14 ຈາກ “ອຣມະ” ຈະອູ່ເປັນຄຽງຂອງພວກເຂອ ສູ່ ບທເພີ່ງ “ພຸຖອທາສຈັກອູ່ໄປໄຟມີວັນຕາຍ”	136
15 ຈາກ “ພຸຖອບຣີ້ຍັກສີ” ສູ່ “ເຄຣືອຂໍາຍ” ສວນໂມກ້	137
 ຄວາມສຽບທ້າຍບທ	139
 ບທທີ 5 ກ້າວນໍາທາງ ແລະ ສີບທອດອຣມແບບພຸຖອທາສ	141
1 ສ້າງ “ສວນໂມກ້” ເປັນຫ້ອງທົດລອງທາງຈິຕຕາມອຣມ໌ຫາຕີ	143
2 ປະກາສານອຸທືສຕນເປັນພຸຖອທາສ, ວິເຄຣະໜ້າຕຽບສອບພຣະໄຕຣປິງກ, ສີບຄັນຊຸມທຣັພໝຈາກພຣະໂອໜູ້ ແລະ ສານຕ່ອຈາກຮອຍພຣະອຣ້ຫັນຕໍ່	147
2.1 ກາຣປະກາສານອຸທືສຕນເປັນ “ພຸຖອທາສ”	

และพยายามเติมเต็มนามนั้นให้สมบูรณ์	147
2.2 การลงมือตรวจสอบพระไตรปิฎก	148
2.3 การสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบคิด	149
3 ตั้งคณะกรรมการ	150
4 ออกแบบสื่อพิมพ์ “พุทธศาสนา” และตั้งโรงพิมพ์	154
5 สร้างโรงเรียนทางวิญญาณ และผลิตสื่อช่วยสอน	155
6 ตีความประยุกต์ใช้ “ปุราณธรรมภาษา” ให้เหมาะสมกับกาลสมัย	159
7 ยกย้ายการเทศน์ในหลายรูปแบบและหลากหลายลีลา	162
8 เรียนหนังสือเผยแพร่ธรรมะ	164
9 คิดค้นวิธีเผยแพร่ธรรมะด้วยบทร้อยกรอง	165
10 บูรณาการคำสอนต่างลัทธิให้กับภาษาไทย	168
11 สร้างทฤษฎีภาษาคน - ภาษาธรรม, ประดิษฐ์คำแปลกลใหม่ขึ้นใช้ และเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบุคคล	171
11.1 สร้างทฤษฎีภาษาคน - ภาษาธรรม	171
11.2 ประดิษฐ์คำแปลกลใหม่ขึ้นใช้	172
11.3 เลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบุคคล	173
12 นำพุทธธรรมมาสร้างเป็นทฤษฎีการเมืองแบบ “ธัมมิกสังคมนิยม” และวิธีทำงานด้วยจิตว่าง	175
12.1 ทฤษฎีการเมืองแบบ “ธัมมิกสังคมนิยม”	175
12.2 วิธีการทำงานด้วยจิตว่าง	177
13 สร้างเครือข่ายสายธรรมไว้สืบทอดเจตนารวม	178
14 ออกแบบการณ์สวนโมกข์, สร้างกฎบัตรพุทธบริษัท และฝ่ากมรดกธรรม ¹ ไว้สืบทอดศาสนा	181
ความสรุปท้ายบท	183
บทที่ 6 ปัจฉิมกถา : พุทธศาสนา - มนต์วิถีสู่ความเป็นสาがら	185
1 สรุปผลการวิจัย	188
1.1 พุทธศาสนาตั้งตัวตน กับการปฏิเสธระบบคิดแบบเดิม	188
1.2 นำเสนอธรรมทัศน์ในรูปแบบ “สาหร่ายการ” และ “บูรณาการ”	189
1.3 สร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบคิด	191

1.4	แก้ปัญหาเรื่องพรวมนจะขัดแย้งกันเอง, ตีความประยุกต์ใช้ให้สำเร็จประยุกต์ และนูรณาการคำสอนต่างลัทธินิยมมาใช้	192
1.5	แมชีญหน้ากับปัญหาอันเนื่องมาจากภารกิจก้าวนำทางโดยกระบวนการทัศน์แบบใหม่	193
1.6	ลงมือ “ต่อยอด” เส้นทางสายสานโนมกษ์	194
1.7	ประมวลสรุป “ภูมิปัญญา” บนเส้นทางสายสานโนมกษ์	195
1.8	กลยุทธ์ “สืบบทอดธรรม” แบบพุทธทาส	196
1.9	แผนภาพ “การกลั่นกรอง” และ “ตกผลึก” ระบบคิดของท่านพุทธทาส	198
2	อภิปรายผล	199
3	ข้อเสนอแนะ	202
	ความสรุปท้ายบท	203
เชิงอรรถ		205
บรรณานุกรม และบุคลานุกรม		225

วิจารณ์งานวิจัย¹

โดย

โอลกาส ปัญญา² Ph.D.

teopy@mahidol.ac.th

ชื่อเรื่อง : “ภูมิปัญญาการนำทางสู่เนื้อธรรมของท่านพุทธทาส”

ชื่อผู้วิจัย: อำนวย ยัสโยธา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ภาพรวม

เป็นที่ยอมรับกันว่า ในบรรดาอริยสังฆในสังคมไทยนั้น ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยมากที่สุดรูปหนึ่ง ในการสร้างพลังกระแสความรู้ใหม่ในเรื่องพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ปฏิบัติให้เกิดความหมายใหม่ และเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของคนไทยทุกหมู่เหล่าได้จริง

ประเด็นสำคัญที่ไม่เคยได้รับความสนใจทำการศึกษาอย่างจริงจังมาก่อน ก็คือ ว่าท่านพุทธทาส ทำได้อย่างไร ? มีกระบวนการสร้างความรู้และขับเคลื่อน “เนื้อธรรม” ไปสู่สังคมได้อย่างไร ? เป็นเรื่องของการศึกษาเครื่องมือในการสร้างความรู้ใหม่ หรือ ภาษาวิชาการเรียกว่า “วิธีวิทยา” ในการเข้าถึงความจริง ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่ อำนวย ยัสโยธา ได้ทำการศึกษาค้นคว้าโดยตลอดประสบการณ์ของท่านพุทธทาส ออกมาเป็นงานชุดนี้ และได้แสดงถึงความสามารถของนักวิจัยผู้นี้ ที่คุ้นเคยเรียนออกมาให้เห็นได้ค่อนข้างชัดแจ้ง

อำนวย ยัสโยธา ได้ชุดค้นงานของพระพุทธทาส ในการเข้าถึง “เนื้อธรรม” ออกมาให้เห็นว่าเป็นสองกระบวนการเชื่อมต่อกันจนจบสาย ได้แก่เริ่มต้นด้วยการเข้าถึงความจริง (การสร้างความรู้ใหม่) และตามด้วยการอบรมสั่งสอน (การจัดการความรู้สู่สังคม) โดยที่ทั้งสองส่วนนี้เป็นไปด้วยการอุทิศและทุ่มเทชีวิต ในส่วนแรกของการเข้าถึงความจริงว่าด้วยเรื่องเนื้อธรรมนั้น จะต้องเริ่มที่ “สร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบคิด” ตามที่ อำนวย อ้าง คือการ “ประกาศนามอุทิศตนเป็น ‘พุทธทาส’ และ

¹ เอกสารทำขึ้นเพื่อประกอบการวิจารณ์งานวิจัย ในการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 2 เรื่อง “พลังสังคมไทยในศตวรรษหน้า : ทางเลือกกับความเป็นจริง ?” โดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 19 - 20 ธันวาคม 2546 ณ โรงแรมมิราเคิลกรุงเทพดุสิตธานี กรุงเทพฯ

² คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

นำหลักคำสอนที่ท่านถือว่าเป็น ‘หัวใจ’ ของพุทธศาสนาเรื่อง ‘ความไม่ยึดมั่นถือมั่น’ มาใช้เป็นใบเบิกทาง โดยไม่ยึดมั่นแม้แต่พระไตรปิฎก” แต่ใช้กระบวนการการตรวจสอบจากหลายพระสูตร เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นพุทธะจนจะ ทำตนให้เป็น “นกนางนวลแทกผง” เพื่อหนีออกจากกรอบคิดและแนวทางปฏิบัติตั้งเดิมที่ทำมาเป็นจารีต ต่อจากนั้น เป็นการทดสอบปริยัติ เป็นทางทฤษฎีเยี่ยงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แล้วจึงลงสู่การปฏิบัติ (วิปัสสนา)

ในส่วนที่เป็นกระบวนการจัดการความรู้สู่สังคม ถือว่าเป็น “นวัตกรรม” ทางการศึกษาเพื่อขับเคลื่อนสังคมโดยที่เดียว อำนวย ได้สรุปไว้ดังนี้ 1) เน้นความแปลกใหม่ทันสมัย 2) นำข้อธรรมมาตีความและประยุกต์เข้ากับกาลสมัย 3) มุ่งความสำเร็จในปัจจุบัน ไม่เน้นชาติหน้า 4) สร้างภาษาและวากกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มคน 5) ใช้สื่อที่สะท้อนชีวิตจริง (เช่น โรงพยาบาลวิญญาณ ฯลฯ) 6) ถ่ายทอดธรรมด้วยวิธีที่หลากหลาย (ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง) 7) เพยแพร่ธรรมะทั้งในและนอกสถานที่ 8) ทำตนให้ “หลุดกรอบ” โดยประยุกต์คำสอนจากนิกายต่างๆ ด้วยมุ่งความสำเร็จการไม่ยึดมั่นถือมั่น 9) จัดโครงสร้างองค์กร เพื่อให้งานความรู้ธรรมะมีความเป็น “สถาบัน” ผลิตความรู้และการเข้าถึงธรรมอย่างต่อเนื่องและให้เป็นมาตรฐานหลังสืบไป (เช่น จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนา เพื่อผลิตสิ่งพิมพ์ และ สร้างสวนโมกข์ให้เป็นมาตรฐานต่อไป)

คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ

ในความเห็นของผม งานวิจัยชุดนี้ เป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์แบบที่สุดเท่าที่เคยอ่านมาในประเทศไทย ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นงานวิจัยที่ลับหัวข้อและประเด็นวิจัยที่เข้ากับกาลสมัย กล่าวคือ ในยุคของที่ขอกลกเกียงในสาธารณชนนี้ เป็นเรื่องของการสร้างสังคมหรือองค์กรแห่งการเรียนรู้³ (the learning organization) การเป็นสังคมที่มีฐานความรู้ นำการเปลี่ยนแปลง (knowledge-based society) และล่าสุดมีการพูดถึงกับอย่างกว้างขวาง คือ การจัดการความรู้ (knowledge management) ขณะที่แนวคิดทั้งหมดนี้สร้างมาจาก การศึกษาวิจัยในสังคมตะวันตก อำนวย ยัสโยรา ทำการชุดค้นเจ้าจากประสบการณ์ของพระพุทธทาส อันเป็นคุณค่าด้านปรัชญาการสร้างความรู้ในสังคมตะวันออก มิเพียงเท่านั้น อำนวย ยัสโยรา

³โปรดดูเป็นตัวอย่าง ใน Senge, Peter. 1998. The Fifth Discipline : The Art and Practice of The Learning Organization. New South Wales, Australia : Random House.

ยังแสดงให้เห็นกระบวนการเชื่อมต่อเป็น “องค์รวม” ทั้งกระบวนการสร้างความรู้ (knowledge creation) และการจัดการความรู้สู่สังคม (knowledge management)

2. เป็นงานวิจัยที่มีกระบวนการออกแบบที่แนบเนียน เป็นตัวอย่างของการออกแบบการวิจัยที่เป็นมาตรฐาน สมควรเป็นแบบอย่างต่อนักวิจัยรุ่นใหม่ ได้เป็นอย่างดี เช่น การเกต้าโจท์ (conceptualization of the research problem) ที่สร้างขึ้นจากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาอภิปรายหาข้อถกเถียง การทำเช่นนี้ ทำให้พบประเด็นและซ่องว่างของความรู้ แล้วจึงนำมารังสรรคเป็นโจทย์วิจัยที่คุณและชัดเจน ต่อจากนั้นได้เลือกร่วมวิธีวิทยา (methodology) ที่เหมาะสมต่อการที่จะหาคำตอบให้กับประเด็นคำถามหรือโจทย์วิจัยได้อย่างครบถ้วนและสมเหตุสมผล
3. เป็นงานวิจัยที่มีพลังต่อการประยุกต์ใช้ในหลายสาขาวิชาความรู้ (disciplines) สาขาแรกได้แก่ ด้านการศึกษา การเรียนรู้ และการสอน ซึ่งในสังคมไทยยังย้ำอยู่บนฐานแนวคิดของสาขาวิชาคุณิติกรรมศาสตร์และจิตวิทยาประยุกต์ การเรียนรู้และการสอนมักเน้นการสัมผัสรับรู้จากภายนอกที่เป็นปรากฏการณ์ ขาดมิติทางวิญญาณ (สติและปัญญา) ความรู้ที่ได้จึงแยกส่วนจากการขัดเกลาพฤติกรรมที่เร้าคุณธรรมให้เป็นกระบวนการเดียวกัน⁴ กล่าวคือ การเรียนการสอนที่ไม่จำเป็นต้องแยกวิชา “หน้าที่พลเมืองและคีลธารม” ออกแบบเพิ่มเป็นรายวิชาเฉพาะ จากประสบการณ์ของพระพุทธศาสนา การเข้าถึงความจริงแห่งธรรม ย่อมนำมาสู่การปฏิบัติที่ต่อเนื่องกับชีวิตประจำวัน เป็นกระบวนการการศึกษาหาความจริงเพื่อตอบปัญหาและใช้เป็นเครื่องประกอบชีวิตอย่างต่อเนื่อง สาขาที่น่าจะได้ประโยชน์จากการวิจัยชุดนี้ ได้แก่ สาขาพัฒนาและขับเคลื่อนสังคม ซึ่งในโลกสมัยปัจจุบันและอนาคต เป็นที่ยอมรับกันว่าต้องใช้ “ปัญญาในการพัฒนา” เมื่อเป็นดังนี้ งานของพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการที่มีการบูรณาการ ตั้งแต่การสร้างความรู้ใหม่ และการใช้ความรู้ขับเคลื่อนสังคม ทำให้เห็นว่าการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมยุคใหม่ จะต้องมีการย้ายกระบวนการทัศน์ คือ ผู้สร้างความรู้กับผู้ขับเคลื่อนความรู้ อยู่ในคนคนเดียวกัน มิได้แยกว่าผู้เชี่ยวชาญฝ่ายหนึ่งกับชาวบ้านเป็นผู้ไม่รู้อีกฝ่ายหนึ่ง มิใช่การถ่ายทอดชุดความรู้จากผู้รู้และผู้

⁴ โปรดดู พระธรรมปีกุก (ป.อ. ปุตโต). 2548. “ใบโน้ตเสนอการ : วิธีการแห่งปัญญา (องค์ประกอบภายใน)” ใน ทุกธรรม ฉบับขยายความ กทม. มหาวิทยาลัยมหาจัฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน้า 667-708.

เชี่ยวชาญสู่ชุมชนในแนวดิ่งอีกต่อไป จำเป็นต้องอาศัยอุบayaต่างๆ รวมทั้ง การสร้างระบบลือสาร การเปลี่ยนแปลงต่อสาธารณะ และในที่สุดเพื่อให้ เป็นการสร้างวัฒนธรรมใช้ปัญญาทำการพัฒนา ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องและ ยั่งยืน จึงได้ใช้ “นวัตกรรมมองค์กร” คือวัดส่วนโภกซ์และกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นองค์กรหรือสถาบันที่จะทำหน้าที่และบทบาทแสวงปัญญาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผมไม่มีอะไรที่จะเสนอแนะให้กับผู้วิจัยงานชุดนี้ได้อีก นอกจากขอแสดงความยินดี และขอเสนอแนะผู้ที่ได้อ่านหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้ ควรช่วยกันวิพากษ์ วิจารณ์ด้วยการทำการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องให้กว้างขวางต่อไป เพื่อความเข้าใจ อันถ่องแท้ในเรื่องการเข้าถึงความจริงต่อความเป็นไปของโลกในอนาคตด้วย ผมเชื่อ ว่าโลกในศตวรรษใหม่เป็นโลกที่ซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและพลิกผันไปมา การสร้างความรู้ใหม่ให้เท่าทันสถานการณ์ จากฐานวัฒนธรรมพื้นเพเดิม และนำ ความรู้สู่สังคมไทยโดยรวม เป็นการบูรณาการระหว่างโลกใหม่และโลกเก่าให้เข้ากัน ได้อย่างกลมกลืน เป็นความจำเป็นสำหรับสังคมไทยและสังคมที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ในอันที่จะอยู่บนโลกใหม่ด้วยความผาสุกและมีความมั่นคงยั่งยืนต่อไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

หมายเหตุ

ในการวิจารณ์ครั้งนี้ เป็นการวิจารณ์จากเอกสารสรุปย่อตามที่มี ยังขาดข้อมูล รายละเอียดของงานวิจัยที่เป็นต้นฉบับที่สมบูรณ์ ข้อคิดเห็นของผู้อ่านไม่เป็นธรรม กับผู้วิจัย ผมขออภัยและขอรับผิดชอบต่อความเข้าใจที่ผิดพลาด ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ในครั้งนี้

พุทธศาสนา-นกนางนวลแทกผุ้ง

“ระเบียงปัญญา” มติชนรายวัน. (4 มกราคม 2547) หน้า 6.

“รอยตะวัน”

เรื่องราวของท่านพุทธทาสในด้านต่างๆ ถูกถ่ายทอดไว้ในหนังสือมากมาย หลายเล่ม “ภูมิปัญญาการนำทางสู่เนื้อธรรมของท่านพุทธทาส” โดย อำนวย ยัสโยธา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาทักษิณจากการอบรมและพุทธกรรม” จัดพิมพ์โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นอีกเล่มหนึ่ง ในจำนวนนั้น ซึ่งมีเป้าหมายที่จะแสวงหาคำตอบว่า ท่านใช้กลวิธีซักจุ่งผู้คนให้หันมา สนใจธรรมะและรู้จักหยินฉวยวิถีแห่งธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร

ในหนังสือมีผลงานวิจัยในหัวข้อต่างๆ คือ บริคณาแห่งปฐมกถา, บรรควิถีสู่สวน โนมกช., รุ่งอรุณและสนธยาที่สวนโนมกช., สืบคันธุมทรัพย์จากพระไอยูร์และสถานต่อจาก รอยพระอรหันต์, ก้าวนำทางและสืบทอดธรรมแบบพุทธทาส และ พุทธทาสวิธี - บรรควิถีสู่ความเป็นสากล ในแต่ละบทเหล่านี้ ผู้เขียนได้แจกแจงรายละเอียดให้ผู้อ่าน ได้เห็นที่มาที่ไปของวิถีชีวิต วิธีคิด และผลงานอย่างชัดเจน

ผลงานทางธรรมที่เป็นมรดกให้คนรุ่นหลังได้ศึกษานั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจ แต่ ลักษณะเฉพาะตัวของท่านพุทธทาสที่ทำให้ท่านสามารถสร้างสิ่งใหม่ ๆ ในการเผยแพร่ ธรรมะได้นั้น น่าศึกษาไม่แพ้กัน เพราะผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ว่า เนื่องจากท่านเป็น คนมีพื้นเพทางจิตตน์ไปทาง “พุทธจริต” และ “วิตกจริต” คือ เป็นคนที่หนักไปทาง ใช้ปัญญาความรู้ ความคิดพิจารณา ไม่เชื่อในร่าย และเป็นคนที่คิดมาก วิตกกังวล

ที่สำคัญคือเป็นผู้มีวิถีชีวิตแบบนกนางนวลแทกผุ้ง โดยเปรียบเทียบกับ “โจนาราน” นกนางนวลหนุ่มของนักเขียน-ริ查ร์ด บาก ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์การแสวงหาของ ผู้ถือคติชีวิตแบบเสรีนิยม夷ึงปัญญาชน

โจนาราน อธิบายวิสัยของตนเองที่ไม่ยอมออกไปหากินร่วมกับผุ้ง แต่เลือกที่ จะฝึกบินแทน ว่า “ครกันแน่ที่จะมีความรับผิดชอบเท่ากับนกนางนวลตัวที่คันและ ติดตามความหมาย ซึ่งเป็นจุดประสงค์สูงส่งในชีวิต นับเป็นเวลาพันปีที่พอกเราได้ ตะกายตากายหาแต่ปลา แต่บัดนี้เรามีเหตุและผลที่จะดำรงชีวิตอยู่เพื่อเรียนรู้ ค้นหา และเป็นอิสระ”

สุดท้ายโจนารานต้องแทกผุ้ง และสามารถบินได้สูง-เร็ว รวมทั้งคันพบสัจธรรมว่า นกนางนวลตัวที่บินสูงที่สุด ย่อมมองเห็นได้ไกลที่สุด

หันกลับมาดูท่าพุทธาส จะพบว่าท่านเป็นผู้หนึ่งซึ่งมี “ท่าที” แตกผุ้ง คือ ปฏิเสธ ระบุวิธีที่ใช้ศึกษาภัณฑ์ในหมู่สังฆสมัยนั้น ไม่ยอมรับการตีความธรรมะแบบเดิม ๆ จนในที่สุดท่านต้องแตกผุ้งไปศึกษาและทดลองตามแนวทางที่เชื่อมั่นอย่างจริงจัง

ผู้เขียนระบุว่า ท่านต้องการที่จะเป็น “นกเลื่อน” ที่โนยบินอย่างอิสระมากกว่า ที่จะต้องบินวนเวียนอยู่ใน “กรงขัง” แบบเดิมๆ ดังที่ท่านเขียนจดหมายถึง นายธรรมทาส-น้องชาย ว่า

“เราเดินตามโลกตั้งแต่น้ำทีที่เกิดมา จนถึงนาทีที่มีความรู้สึกนี้ ต่อไป นี่เราจะไม่เดินตามโลก และลาโลกไปค้นหาสิ่งบริสุทธิ์ ตามรอยพระอริยะที่ ค้นแล้วจนพบ หากเราขึ้นเดินตามโลกและการเดินตามหลังโลก ตามหลัง อย่างไม่มีเวลาทัน ถึงแม้ว่าเราจะเกิดอีกตั้งแสนชาติก็ดี บัดนี้เราไม่เดินตาม หลังโลกอีกต่อไป จะอาศัยโลกสักแต่กาย ส่วนใจเราจะทำให้เป็นอิสระจาก โลกอย่างที่สุด เพื่อเราจะได้พบความบริสุทธิ์ในขณะนั้น”

อำนวย ยัสโซยา บอกอีกว่า ท่าทีแบบแตกผุ้งนี้มีอยู่ในมวลนุชชาติมานานแล้ว คนเหล่านี้พยายามดันตนออกจาก “กรอบ” เพื่อที่จะก้าวออกไปแสรวงหา สิ่งใหม่ที่เชื่อว่าดีกว่า และจะพบเสมอว่าผู้ที่จะทำอะไรประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีคุณสมบัติกล้าแตกผุ้ง ไม่กลัวความเจ็บปวด เพราะการกล้าแตกผุ้งเป็นลักษณะ ที่ควบคู่กับการค้นพบสิ่งใหม่ๆ เสนอ

เมื่อเปรียบเทียบวิธีชีวิตแบบ โจนาราน กับ ท่านพุทธาส จะเห็นได้ถึงทางการเดินโดยของการเป็นผู้พบสิ่งใหม่ โดยท่านพุทธาสเป็นสัญลักษณ์ของกิษมุปัญญาชน ผู้ไม่เดินตามหลังโลก ผู้สร้างเส้นทางสายส่วนโภกข์ ผู้บุกเบิกแสรวงหา นำคำสอนในพุทธศาสนามาตีความประยุกต์ใช้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงกรอบของความเป็น เกรวะ มหาayan เช่น หรือนิภัยอื่นใด ขอเพียงแต่ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง

นอกจากการศึกษาวิจัยในวิถีชีวิตแล้ว เนื้อหาในส่วนอื่นๆ ผู้เขียนยัง ทำให้เห็นถึงที่มาที่ไปของผลงานทางธรรมของท่านพุทธาสอย่างชัดเจนว่า มี รากฐานและกระบวนการอย่างไร ทำให้หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าเป็นภูมิปัญญาที่น่า เรียนรู้เป็นอย่างมาก